

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ім. Г. С. КОСТЮКА**

ПЛЯКА ЛЮБОВ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 159.9: 615.15

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У МАЙБУТНІХ ПРОВІЗОРІВ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук**

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Інституті психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, лабораторія психології навчання ім. І. О. Синиці

Науковий керівник

доктор педагогічних наук, професор *Тюріна Валентина Олександрівна*, Харківський національний університет внутрішніх справ, кафедра загальної психології та педагогіки, професор

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, професор *Побірченко Неоніла Антонівна*, Національний авіаційний університет (м. Київ), кафедра дистанційного навчання, професор;

кандидат психологічних наук *Коваль Ірина Андріївна*, Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця МОЗ України, кафедра психології і педагогіки, доцент

Захист відбудеться «7» грудня 2010 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.453.02 в Інституті психології ім. Г. С. Костюка НАПН України за адресою: 01033, м. Київ, вул. Паньківська, 2

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України (01033, м. Київ, вул. Паньківська, 2)

Автореферат розіслано « 5 » листопада 2010 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. М. Третяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Виконання нових завдань, поставлених перед системою освіти України, кардинальні зміни в суспільно-політичному та економічному житті суспільства вимагають готовності майбутніх фахівців до компетентної праці. Фармацевтичний ринок диктує необхідність підготовки фахівців, які могли б не тільки готувати ліки, а й встановлювати професійні контакти з відвідувачами аптек, лікарями, представниками фармацевтичних підприємств та державних установ. Комунікативна компетентність провізорів є складовою їхньої професійної компетентності, що дозволяє фахівцям ефективно виконувати професійні обов'язки. Важливість розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів зумовлена їхньою здатністю до професійної комунікативної діяльності, запитами фармацевтичного ринку.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що проблема комунікативної компетентності набула в психології особливого статусу і досліджувалась з різних точок зору багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зокрема, питанням ключових компетентностей у своїх дослідженнях приділяли увагу такі науковці, як В. Байденко, Л. Васильченко, І. Зимня, Дж. Лалл, А. Маркова, Т. Маслова, О. Овчарук, В. Панов, Дж. Равен, М. Чошанов та ін. Комунікативну компетентність науковці розглядають як умову ефективного спілкування в міжособистісних стосунках (Г. Андреева, Ю. Жуков, М. Лісіна, А. Реан, І. Харді та ін.), як засіб забезпечення успішної професійної діяльності (Н. Волкова, В. Гаркуша, О. Жирун, М. Заброцький, Е. Зеєр, О. Леонтьєв, С. Максименко, Л. Петровська, Н. Чепелєва, Т. Яценко та ін.). У дослідженнях науковці звертають увагу на те, що в фахівців, які належать до типу професій «людина-людина», комунікативна компетентність є обов'язковою якістю особистості, що забезпечує ефективність їхньої професійної діяльності.

Актуальність окресленої проблеми, недостатнє її теоретичне і практичне опрацювання, відсутність психологічних досліджень щодо розвитку професійної комунікативної компетентності в фахівців фармацевтичної галузі зумовили вибір теми дисертаційного дослідження *«Психологічні особливості розвитку професійної комунікативної компетентності у майбутніх провізорів»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної теми лабораторії психології навчання ім. І. О. Синиці Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України «Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі» (номер державної реєстрації 0109U000558).

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол № 3 від 28.02.2008 р.) та узгоджено з Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН в Україні (протокол № 3 від 25. 03. 2008 р.).

Об'єкт дослідження – професійна комунікативна компетентність майбутніх провізорів.

Предмет дослідження – психологічні особливості розвитку професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів у процесі професійної підготовки.

Мета – визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити психологічні особливості розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів; розробити й теоретично обґрунтувати психолого-педагогічну технологію розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів, експериментально перевірити ефективність такої технології.

Гіпотеза дисертаційного дослідження полягає в тому, що рівень розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів може бути суттєво підвищений шляхом упровадження в навчально-виховний процес розробленої й теоретично обґрунтованої в цій праці психолого-педагогічної технології, яка передбачає комплексне формування професійних комунікативних знань, умінь, навичок і якостей особистості під впливом низки внутрішніх і зовнішніх чинників.

Відповідно до мети та гіпотези дослідження визначено такі основні **завдання**:

1. Здійснити аналіз сучасного стану розробленості проблеми розвитку професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців; уточнити сутність понять «компетентність», «професійна компетентність», «професійна комунікативна компетентність» та «професійна комунікативна компетентність майбутніх провізорів»; визначити структуру професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів.

2. Визначити критерії, показники й характеристики рівнів розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів, розробити психодіагностичний комплекс дослідження основних індивідуально-психологічних особливостей, що корелюють із професійними комунікативними якостями студентів.

3. Визначити психолого-педагогічні чинники та умови розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів.

4. Розробити, теоретично обґрунтувати й апробувати теоретичну модель та психолого-педагогічну технологію цілеспрямованого розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів.

Теоретико-методологічну основу роботи становлять положення про єдність свідомості і діяльності (Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Максименко, С. Рубінштейн та ін.), положення про системний підхід до вивчення особистості (Б. Ананьєв, Г. Балл, І. Бех, О. Бодаєв, М. Боришевський, С. Максименко, В. Семиченко, Т. Яценко та ін.), психолого-педагогічні умови та засоби розвитку комунікативного потенціалу особистості (Ю. Ємельянов, Е. Зеєр, Н. Коломинський, С. Петрушин та ін.), дослідження професійного розвитку та психологічної готовності до

професійної діяльності (О. Винославська, М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Моляко, К. Платонов, М. Смольсон, Д. Узнадзе, Н. Чепелєва та ін).

Для досягнення мети та виконання завдань дослідження було застосовано комплекс **методів**: *теоретичні* – аналіз психолого-педагогічної та філософської наукової літератури з проблеми дослідження; узагальнення, систематизація, порівняння, класифікація та моделювання; *емпіричні* – опитування в формі анкетування; застосування особистісних опитувальників та психологічних тестів, спрямованих на оцінку комунікативних якостей та здібностей майбутніх провізорів; психолого-педагогічний експеримент для апробації розробленого в ході дослідження психолого-педагогічного забезпечення; *методи активного психолого-педагогічного навчання* – соціально-психологічний тренінг, рольові та ділові ігри; порівняльний аналіз результатів дослідження; методи математичної статистики для визначення статистичної значущості результатів, одержаних у ході експерименту.

Експериментальна база та етапи дослідження. Дослідження проведено на базі Національного фармацевтичного університету (м. Харків). Усього дослідженням охоплено 296 студентів фармацевтичного факультету віком від 17 до 21 року. На етапі попереднього дослідження в експертному опитуванні взяли участь працівники аптек, студенти та магістранти Національного фармацевтичного університету (м. Харків) – всього 87 осіб.

Експериментальне психолого-педагогічне дослідження здійснено у чотири етапи протягом 2007 – 2010 р.

На першому теоретико-аналітичному етапі (2007 р.) з'ясовано теоретико-експериментальні підходи до визначення проблеми. Це уможливило формулювання основних теоретичних положень щодо професійної комунікативної діяльності майбутніх провізорів, визначення її змісту та структури комунікативної компетентності.

На другому етапі – діагностичному (2008 р.) проведено діагностичний експеримент (попереднє дослідження), виявлено та обгрунтовано психологічні особливості розвитку професійної комунікативної компетентності, розроблено й обгрунтовано модель психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів; визначено й обгрунтовано критерії, показники та охарактеризовано рівні розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів.

На третьому етапі – формуальному (2009 р.) здійснено психолого-педагогічний експеримент, упроваджено в навчальний процес модель психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів.

На четвертому – констатувальному етапі (2010 р.) здійснено порівняльний аналіз і статистичну обробку одержаних даних, проаналізовано динаміку змін професійних комунікативних якостей, знань, умінь і навичок у процесі розвитку професійної комунікативної компетентності. Згідно з цими результатами

сформульовано загальні висновки, визначено шляхи практичного впровадження одержаних результатів і перспективи подальшого дослідження проблеми.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* на засадах принципів особистісного підходу *визначено* психологічні особливості розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів, *уточнено* та науково *обґрунтовано* психологічний зміст складових професійної комунікативної компетентності провізорів; *запропоновано* модель психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів; *доведено*, що запропонована психолого-педагогічна технологія дозволяє забезпечити належний рівень розвитку професійної комунікативної компетентності та готовності майбутніх фахівців до професійної комунікативної діяльності, враховуючи особистісний та соціально-психологічний компоненти; *доведено* доцільність використання розробленої психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності в навчально-пізнавальному процесі фармацевтичного вищого навчального закладу; *визначено* психолого-педагогічні умови та чинники розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів.

Теоретичне значення дослідження полягає в конкретизації змісту професійної комунікативної компетентності провізора, у розширенні й поглибленні знань про закономірності та механізми її розвитку, у розробці моделі та психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності; в обґрунтуванні психолого-педагогічних умов та чинників, що сприяють активізації процесу розвитку професійної комунікативної компетентності; у визначенні критеріїв, показників та рівнів її розвитку; в обґрунтуванні змісту, організаційних форм та методів роботи груп соціально-психологічного тренінгу з метою розвитку професійних комунікативних якостей, що відповідають сучасним вимогам до фахівців фармацевтичної галузі.

Практичне значення дослідження вбачаємо в створенні методичного комплексу, спрямованого на розвиток професійної комунікативної компетентності у майбутніх провізорів, а також у впровадженні моделі та психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності у навчальний процес Національного фармацевтичного університету; розробці спецкурсу «Психологія спілкування», соціально-психологічний тренінг «Ефективна взаємодія в професійному спілкуванні», рольові та ділові ігри, проблемні лекції та дискусії.

Матеріали дисертаційної роботи можуть бути використані і використовуються для підвищення ефективності процесу підготовки фахівців фармацевтичної галузі, зокрема в напрямі формування професійної комунікативної компетентності.

Надійність і вірогідність одержаних результатів забезпечено методологічною обґрунтованістю засадних положень дослідження, відповідністю використовуваних методів меті, об'єкту, предмету та завданням дисертаційного дослідження, використанням надійних і валідних діагностичних методик, позитивними

результатами апробації основних положень наукового дослідження, а також належною математичною і статистичною обробкою даних експериментальної роботи.

Особистий внесок дисертанта. У двох наукових статтях «Конфліктологічна компетентність як складова комунікативної компетентності майбутнього провізора» та «Психологічні аспекти професійної комунікативної компетентності», написаних у співавторстві з науковим керівником В. Тюріною, останньому належить визначення загальної ідеї, постановки завдань. Теоретичний аналіз проблеми, узагальнення експериментальних даних, формулювання висновків та їхнє обґрунтування є здобутком автора дисертації.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження апробовано на наукових зібраннях різного рівня, серед яких Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону» (м. Ялта, 2008 р.), Конгрес «Сьогодення та майбутнє фармації» (м. Харків, 2008 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Суми, 2008 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України» (м. Ялта, 2008 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України» (м. Хмельницький, 2008 р.), V Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток духовності та професіоналізму в умовах глобалізації» (м. Вінниця, 2008 р.), II Всеукраїнська науково-практична конференція «Психолого-педагогічні засади розвитку соборності особистості» (м. Київ, 2009 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону» (м. Ялта, 2009 р.), VI Міжнародна науково-практична конференція «Молодіжна політика: проблеми і перспективи» (м. Дрогобич, 2009 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України» (м. Ялта, 2009 р.), Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми сучасної освіти в світлі Болонського процесу» (м. Севастополь, 2009 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Актуальні питання створення нових лікарських засобів» (м. Харків, 2010 р.), VI Міжнародна конференція «Ефективні інструменти сучасних наук» (м. Прага, 2010 р.).

Матеріали дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес Національного фармацевтичного університету (м. Харків) (довідка № 1472/68 від 05.06.09 р.), Коледжу Національного фармацевтичного університету (м. Харків) (довідка № 01-09/78 від 30.04.2010 р.).

Публікації. Основний зміст та результати роботи відображено у 18 публікації (серед яких 16 одноосібних); з них 8 публікацій у фахових виданнях, що включені до списку, затвердженого ВАК України (серед яких 6 одноосібні).

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних

джерел (269 найменувань). Основний зміст роботи викладено на 186 сторінках. У роботі подано 18 таблиць на 11 сторінках, 21 рисунок на 22 сторінках та 9 додатків на 37 сторінках. Повний обсяг роботи – 241 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу і завдання, розкрито наукову новизну, методи, теоретичне і практичне значення дослідження.

У **першому розділі** – *«Розвиток комунікативної компетентності в майбутніх провізорів як психологічна проблема»* викладено результати аналізу наукових джерел із теоретико-методологічних та прикладних аспектів проблематики. Визначено сутність та специфіку професійної комунікативної діяльності провізорів, охарактеризовано їхні професійні комунікативні якості та здібності.

У психології проблема комунікативної компетентності набула статусу пояснювального принципу в розв'язанні широкого спектру теоретичних та прикладних питань професійного становлення, розвитку й самовдосконалення особистості як суб'єкта професійної діяльності (Л. Барановська, Л. Васильченко, О. Винославська, Н. Волкова, Дж. Лалл, В. Дранков, О. Жирун, Ю. Жуков, М. Заброцький, Е. Зеєр, І. Зимня, Л. Карамушка, А. Кідрон, О. Корніяка, С. Максименко, Л. Петровська, Дж. Равен, А. Реан, Л. Столяренко та інші).

У контексті дослідження комунікативної підготовки майбутніх провізорів розглядаються такі ключові поняття, як компетентність, професійна компетентність, професійна комунікативна компетентність та професійна комунікативна компетентність майбутніх провізорів.

Компетентність – це рівень психічного розвитку майбутнього фахівця (у нас – провізора), його загальна здатність, що базується на відповідних професійних знаннях, уміннях і навичках, здібностях особистості і здійснюється в процесі професійної діяльності. Компетентність є тим індикатором, який дозволяє визначити рівень готовності майбутнього провізора до професійної діяльності.

Професійна компетентність – особистісне утворення, що забезпечує якісне виконання фахівцем професійної діяльності. Професійна компетентність майбутніх провізорів – це якісна характеристика їх особистості, яка включає систему науково-професійних знань, практичних умінь та особистісних якостей, забезпечує готовність фахівців здійснювати професійну діяльність. Вона передбачає усвідомлення майбутніми провізорами власних бажань до професійної діяльності – мотивів, потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, уявлень про свої соціальні ролі тощо. Складниками професійної компетентності майбутніх провізорів є: *спеціальна* компетентність (знання фармакотерапевтичних, медичних, технічних, ергономічних характеристик товарів та послуг фармацевтичного асортименту), *соціально-психологічна* компетентність (розуміння мотивів та стратегій поведінки партнерів у спілкуванні), *саморегуляційна* компетентність (здатність до самоаналізу, усвідомлення та саморозвиток професійних якостей), *правова* компетент-

ність (правова обізнаність, правосвідомість та правова культура), *управлінська* компетентність (знання основ теорії управління, сформованість організаційних, аналітичних, планувальних умінь), *конфліктологічна* компетентність (знання, уміння та навички спілкування в конфліктних ситуаціях), *етична* компетентність (реалізація в професійній поведінці стратегії і тактики етично адекватного спілкування з суб'єктами професійного спілкування) та *комунікативна компетентність*.

Професійна комунікативна компетентність – здатність особистості в межах професійних обов'язків та соціального статусу успішно встановлювати і підтримувати професійне спілкування.

Професійна комунікативна компетентність майбутніх провізорів є інтегративним утворенням, в основі якого лежать теоретичні знання, практичні уміння і навички, професійні комунікативні якості, які зумовлюють свідоме ставлення провізора до діалогічної взаємодії зі суб'єктами професійного спілкування. Це в свою чергу забезпечує здатність фахівців ефективно виконувати професійну комунікативну діяльність, а отже, й професійну діяльність у цілому. В основі розвитку професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів лежить система внутрішніх ресурсів, яка передбачає розвиток особистісного потенціалу майбутніх фахівців.

Комунікативна діяльність фахівців фармацевтичної галузі з обов'язковістю передбачає наявність певних знань з психології та уміння застосовувати ці знання на практиці. Психологічна функція професійної комунікативної діяльності провізорів зумовлена їхньою спроможністю сприймати й опрацьовувати отриману інформацію, виявляти увагу, емпатію, співчуття до співрозмовника, розуміти його невербальну мову.

Відповідно до відомої класифікації Є. Клімова професійна діяльність провізорів належить до типу професій «людина – людина», що потребує від них уміння ефективно спілкуватися з людьми (вивченню проблем професійного спілкування присвячені роботи Г. Балла, С. Максименка, Є. Рогова, І. Харді, Н. Чепелевої та ін.).

У дослідженні *охарактеризовано* суб'єкт-суб'єктні особливості професійного спілкування майбутніх провізорів, *визначено* їхній вияв у професійно-значущих ситуаціях. Розкрито психологічні особливості та гуманістичну парадигму професійної комунікативної діяльності провізорів, перцептивну, комунікативну та інтерактивну функції професійного спілкування.

Суб'єктність професійного спілкування майбутніх провізорів указує на соціально-рольову позицію – процес установалення й розвитку контактів між провізором і відвідувачем аптеки, лікарями, колегами, представниками фармацевтичних підприємств та державних установ, що передбачає обмін інформацією, взаємний вплив, сприймання і розуміння співрозмовника, спроможність фахівців сприймати й опрацьовувати отриману інформацію, виявляти увагу, емпатію, співчуття до співрозмовника. Всі суб'єкти професійного спілкування провізора мають певні психологічні, соціально-психологічні та психофізіологічні характе-

ристики, що мають бути враховані фахівцем під час професійної комунікативної діяльності. Зміст професійного спілкування провізорів визначається їхніми посадовими обов'язками та статусом у структурі професійних стосунків.

Успішність професійної комунікативної діяльності майбутніх провізорів багато в чому залежить від рівня розвитку їхніх професійних комунікативних здібностей, які характеризуються умінням фахівця легко і швидко встановлювати контакти з суб'єктами професійного спілкування. До професійних комунікативних здібностей майбутніх провізорів, на наш погляд, можна віднести міжособистісні, перцептивні, психотехнічні, предметно-пізнавальні та інтерактивні здібності. Кожна комунікативна здібність передбачає наявність у фахівців професійних комунікативних якостей. *Професійні комунікативні якості* майбутніх провізорів характеризують психологічну та індивідуальну спрямованість, становлять психологічний портрет майбутніх провізорів, що включає комплекс професійно-спрямованих, індивідуально-психологічних та моральних якостей.

Складниками професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів є мотиваційний, когнітивний та професійно-комунікативний компоненти, які відіграють роль критеріїв її розвитку. В основі *мотиваційного компоненту* лежить схильність майбутніх провізорів до професійної комунікативної діяльності відповідно до провідних пізнавальних та професійних інтересів, соціальних потреб, прагнення професійного саморозвитку. *Когнітивний компонент* передбачає знання, пізнавальні уміння та навички, що забезпечують якість виконання фахівцем професійної комунікативної діяльності. *Професійно-комунікативний компонент* визначає комунікативну лабільність та наявність професійних комунікативних якостей у майбутніх провізорів. Цей компонент дозволяє їм успішно здійснювати професійне спілкування.

Розвиток професійної комунікативної компетентності відбувається під час навчальної діяльності, яка ґрунтується на принципах поступовості та поетапності, знаходиться під впливом позитивної «Я-концепції». Співвіднесення образу «Я» з професійною комунікативною діяльністю дозволяє студентам розвивати професійно значущі комунікативні якості. Важливість розвитку професійної комунікативної компетентності зумовлена запитом фармацевтичного ринку. Проявом і показником розвитку професійної компетентності є готовність майбутнього провізора до професійної комунікативної діяльності.

Готовність – результат різнобічного особистісного розвитку студентів, їхнє внутрішнє налаштування на діяльність, що характеризує здатність і прагнення особистості виконувати цю діяльність. Така готовність досягається в процесі навчальної діяльності та передбачає активну самоосвіту і цілеспрямований професійний саморозвиток особистості.

У другому розділі «Емпіричне дослідження рівнів розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів» викладено загальну процедуру дослідження, обґрунтовано психодіагностичний інструментарій, тео-

ретичну модель розвитку професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів та проаналізовано емпіричні результати дослідження.

Психолого-педагогічний експеримент проведено в умовах навчально-пізнавального процесу в Національному фармацевтичному університеті (м. Харків). Експеримент передбачав таке: визначення складових професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів, професійних комунікативних якостей, які необхідно розвивати під час професійної підготовки; аналіз результатів, що характеризують рівні розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів за відповідними критеріями (мотиваційним, когнітивним та професійно-комунікативним).

З метою визначення усвідомлення майбутніми провізорами сутності поняття «професійна комунікативна компетентність» та чинників, що впливають на якість професійної комунікативної діяльності провізорів, ми провели *попереднє дослідження*, в якому взяли участь працівники аптек, студенти та магістранти Національного фармацевтичного університету (м. Харків) – всього 87 осіб.

Учасники попереднього дослідження передусім звернули увагу на те, що провізорам під час виконання професійних обов'язків необхідні знання з психології спілкування, професійні комунікативні якості, уміння та навички, які є виявом і показником розвитку їхньої професійної компетентності та готовності до професійної комунікативної діяльності. Респонденти також звернули увагу на необхідність розвитку в провізорів уміння відчувати внутрішній стан співрозмовника, налагоджувати стосунки із суб'єктами професійного спілкування, контролювати свої емоційні стани та супровідні емоції. Респонденти виділили такі комунікативні якості провізора як комунікабельність (87 %), емоційна стійкість (73 %), емпатія (65 %), уміння слухати (61 %), впевненість у собі (57 %), здатність до самоконтролю (54 %), толерантність (49 %), бажання допомогти (47 %), доброзичливість (45 %), витримка у спілкуванні з відвідувачами аптек (41 %) та ін.

Ці якості визначають систему ставлень провізора до суб'єктів професійного спілкування, а наявність високого рівня їхнього розвитку сприяє якісному професійному спілкуванню. Отже, аналіз результатів попереднього дослідження дозволив зробити висновок про те, що майбутнім провізорам під час навчання в фармацевтичному вищому навчальному закладі необхідно здобувати професійні знання, комунікативні уміння та навички, розвивати професійні комунікативні якості, зокрема професійну комунікативну компетентність.

Запорукою ефективного розвитку професійної комунікативної компетентності виступає успішний особистісний розвиток майбутніх провізорів, розвивальний та усвідомлений міжособистісний досвід, який здійснюється під час навчальної діяльності. Результатом навчальної діяльності майбутніх фахівців є професійна комунікативна компетентність, що є складовою професійної компетентності і включає в себе знання, уміння, навички та професійні комунікативні якості особистості.

Психолого-педагогічна підготовка в системі вищої фармацевтичної освіти є необхідною умовою становлення і розвитку особистості майбутнього провізора, його позитивної «Я-концепції», загальної освіченості і розвитку професійних комунікативних якостей. У процесі наукового дослідження ми керувалися таким принципом: людина є системою цілісною, де в єдності виступає пізнання, діяльність, мотивація, особистісні якості та інше. Співвіднесення образу «Я» з професійною комунікативною діяльністю дозволяє майбутнім провізорам розвивати професійно важливі комунікативні якості та здібності.

Здійснений теоретичний аналіз дозволив нам виділити основні психолого-педагогічні *умови* та чинники *розвитку* професійної комунікативної компетентності:

- залучення студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності;
- застосування особистісно-орієнтованого підходу;
- позитивна професійна «Я-концепція» майбутніх провізорів;
- усвідомлення майбутніми провізорами нерозривного взаємозв'язку між рівнем розвитку професійних комунікативних якостей та ефективністю професійної комунікативної діяльності;
- напрацювання навчально-методичного забезпечення.

Для проведення наукового дослідження було створено дві експериментальні групи: E_1 – 95 осіб, E_2 – 98 осіб та контрольну групу К – 103 студенти, які навчаються в Національному фармацевтичному університеті за фахом фармація, мають базову загальну середню освіту, їхній вік становить 17 – 19 років. В групі E_2 , на відміну від групи E_1 проводились рольові та ділові ігри, проблемні лекції та дискусії, соціально-психологічний тренінг «Ефективна взаємодія у професійному спілкуванні».

Професійний розвиток залежить від визнання студентами необхідності професійного самовдосконалення та саморозвитку, здобуття професійних знань, формування практичних комунікативних умінь і навичок. На другому етапі експериментального дослідження ми визначили загальну готовність майбутніх провізорів до розвитку професійної комунікативної компетентності, яку поділили на чотири види: «Хочу знати себе і можу змінитися», «Можу удосконалюватися, але не хочу знати себе», «Не хочу знати себе і не можу змінитися», «Хочу знати і себе, але не можу змінитися» (таблиця 1).

Констатувальний зріз показав, що більшість студентів з експериментальних груп E_1 , E_2 та контрольної групи К готові до розвитку професійної комунікативної компетентності. Вони мають бажання займатися професійним саморозвитком і самовдосконаленням, здобувати необхідні професійні знання, комунікативні вміння та навички, які забезпечують розвиток їхньої професійної комунікативної компетентності.

*Готовність майбутніх провізорів
до розвитку професійної комунікативної компетентності*

Групи студентів	ВИДИ ГОТОВНОСТІ (у %)			
	Хочу знати себе і можу змінитися	Можу самовдосконалюватися, але не хочу знати себе	Хочу знати себе, але не можу себе змінити	Не хочу знати себе і не хочу змінюватися
E ₁ (n=95)	38,9	21,1	28,4	11,6
E ₂ (n=98)	35,7	23,5	31,6	9,2
K (n=103)	35,9	25,2	26,2	12,7

Моніторинг комунікативних якостей майбутніх провізорів здійснювали за допомогою таких діагностичних методик: 1) Дуткевич Т., Савицька О. «Визначення провідних мотивів професійної діяльності», 2) Павлов В. «Готовність до саморозвитку», 3) Синявський В., Федоришин Б. «КОЗ – 2», 4) Бойко В. «Дослідження рівня емпатійних тенденцій», 5) Томас К. «Діагностика типових способів поведінки в конфліктних ситуаціях».

Констатувальний зріз професійних комунікативних якостей у майбутніх провізорів засвідчив недостатній рівень розвитку професійної комунікативної компетентності в студентів експериментальних груп E₁, E₂ та контрольної групи К за мотиваційним, когнітивним та професійно-комунікативним критеріями. Це дозволило зробити висновок про необхідність їхнього цілеспрямованого розвитку під час професійної підготовки студентів у вищому навчальному закладі фармацевтичного напрямку.

У третьому розділі «Розвиток професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів» розроблено, обґрунтовано й реалізовано психолого-педагогічну технологію розвитку професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів, висвітлено загальну стратегію, принципи та результати формувального експерименту.

Психолого-педагогічна технологія розвитку професійної комунікативної компетентності (рис. 1) – комплекс науково обґрунтованих психолого-педагогічних форм та методів навчальної діяльності, спрямованих на професійний розвиток особистості, формування в майбутніх провізорів професійної комунікативної компетентності, що відповідає вимогам, які ставляться сьогодні перед фахівцями фармацевтичної галузі.

Психолого-педагогічна технологія уможливує зростання ефективності процесу розвитку особистості, впливу на її підсвідомість, процеси сприймання та запам'ятовування навчального матеріалу.

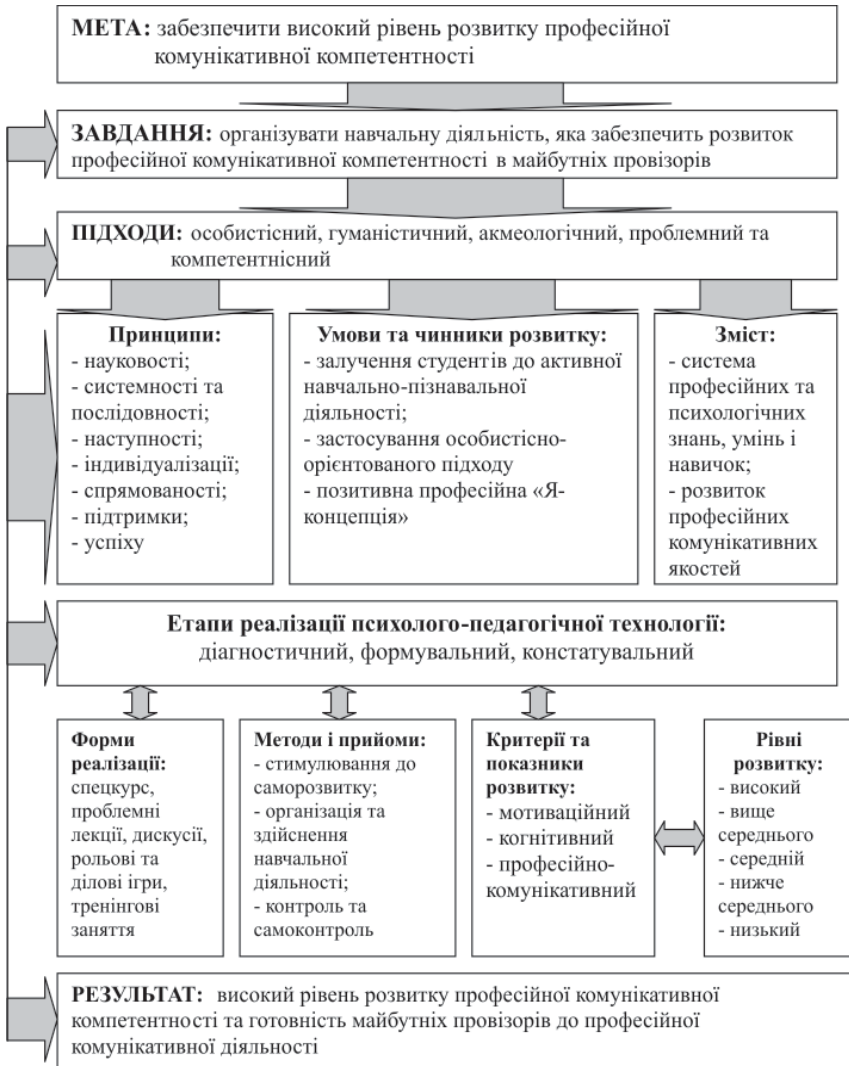

Рис.1 Модель психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів

Запропонована модель психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності *відображає* процес розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів під час навчальної діяльності, *базується* на фундаментальних наукових знаннях, *передбачає* нові наукові підходи до організації цієї діяльності, *враховує* психолого-педагогічні умови та

чинники розвитку особистості, *забезпечує* особистісний і професійний розвиток студентів, *сприяє* якісним змінам показників та критеріїв розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх фахівців фармацевтичної галузі.

Формами реалізації цієї психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності стали спецкурс «Психологія спілкування», соціально-психологічний тренінг «Ефективна взаємодія в професійному спілкуванні», рольові та ділові ігри, проблемні лекції та дискусії. Майбутні провізори виконували різноманітні психологічні тести, при цьому одержані результати використано як із діагностичною, так і з корекційною метою. Все це сприяло перенесенню знань, комунікативних умінь і навичок студентів у нові ситуації та варіативному застосуванню їх у нових умовах, а, отже, ефективному розвитку професійної комунікативної компетентності в цілому.

Формувальний експеримент передбачав цілеспрямований розвиток професійних комунікативних якостей у процесі реалізації психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності, був спрямований на формування в майбутніх провізорів комплексу професійних комунікативних знань, умінь та навичок. Результати формувального експерименту (табл. 2) *свідчать* про ефективність психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності та готовність майбутніх провізорів до професійної комунікативної діяльності.

Таблиця 2

*Розвиток професійної комунікативної компетентності
в майбутніх провізорів*

Рівні розвитку	Етапи експерименту Зміни	Компоненти розвитку (у %)								
		Мотиваційний			Когнітивний			Професійно-комунікативний		
		E ₁	E ₂	K	E ₁	E ₂	K	E ₁	E ₂	K
Низький	До експ.	5,3	7,1	8,7	18,9	19,4	17,6	5,3	4,1	7,8
	Після експ.	1,1	0	5,8	2,1	0	4,9	0	0	3,8
	Зміни	-4,2	-7,1	-2,9	-16,8	-19,4	-12,7	-5,3	-4,1	-4,0
Нижче середнього	До експ.	24,2	24,5	25,2	22,1	18,4	18,4	26,3	32,7	22,3
	Після експ.	16,8	11,2	22,3	13,7	8,2	23,3	15,8	9,2	16,5
	Зміни	-7,4	-13,3	-2,9	-8,4	-10,2	+4,9	-10,5	-23,5	-5,8
Середній	До експ.	46,3	46,9	43,7	48,5	48,9	49,5	48,4	44,9	49,5
	Після експ.	51,6	55,1	47,6	60,0	60,2	54,4	55,8	58,2	54,4
	Зміни	+5,3	+8,2	+3,9	+11,5	+11,3	+4,9	+7,4	+13,3	+4,9
Вище середнього	До експ.	17,9	16,3	17,5	10,5	13,3	13,5	20,0	18,3	20,4
	Після експ.	22,1	24,5	18,5	20,0	25,5	15,5	25,3	27,6	23,3
	Зміни	+4,2	+8,2	+1,0	+9,5	+12,2	+2,0	+5,3	+9,3	+2,9
Високий	До експ.	6,3	5,1	4,9	0	0	0	0	0	0
	Після експ.	8,4	9,2	5,8	4,2	6,1	1,9	3,2	5,1	1,9
	Зміни	+2,1	+4,1	+0,9	+4,2	+6,1	+1,9	+3,2	+5,1	+1,9

Експериментальна перевірка показала, що впроваджена до навчальної діяльності психолого-педагогічна технологія в експериментальних групах E_1 та E_2 забезпечила високий рівень розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів та їхню готовність до професійної комунікативної діяльності. У студентів експериментальних груп E_2 та E_1 порівняно зі студентами контрольної групи К розвиток професійної комунікативної компетентності за мотиваційним, когнітивним та професійно-комунікативним компонентами зазнав істотних якісних змін.

Найбільші якісні показники розвитку професійної комунікативної компетентності після формувального експерименту у студентів групи E_2 **доводять доцільність упровадження до навчальної діяльності не лише спецкурсу «Психологія спілкування», а й соціально-психологічного тренінгу «Ефективна взаємодія в професійному спілкуванні»,** рольових та ділових ігор, проблемних лекцій та дискусій.

Результати формувального експерименту свідчать про ефективність використання розробленої психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове практичне вирішення проблеми розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів. Результати наукового дослідження уможливають такі загальні висновки:

1. Спілкування в професійній діяльності майбутніх провізорів відзначається великою кількістю контактів, зумовлює необхідність розвитку професійної комунікативної компетентності на етапі професійної підготовки. Професійна комунікативна компетентність майбутніх провізорів обов'язково передбачає здатність фахівців орієнтуватися в ситуаціях професійної комунікативної діяльності, зумовлює їхню готовність до спілкування з відвідувачами аптек та встановлення оптимальних професійно-рольових стосунків із колегами, лікарями, представниками фармацевтичних підприємств.

2. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури уможливив з'ясування змісту понять «професійна компетентність», «професійна комунікативна компетентність», «професійна комунікативна компетентність майбутніх провізорів»; уточнення психологічної сутності, особливостей і структури професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів. Зокрема, *професійну компетентність* майбутніх провізорів визначаємо як якісну характеристику особистості, яка включає систему науково-професійних знань, практичних умінь і навичок та особистісних якостей. Професійна компетентність передбачає усвідомлення фахівцями власних бажань до професійної діяльності (мотивів, потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, уявлень про свої соціальні ролі) та забезпечує їхню готовність здійснювати професійну діяльність. Встановлено й обґрунтова-

но, що структура професійної компетентності майбутніх провізорів (за діяльнісною ознакою) включає спеціальну, комунікативну, саморегуляційну, конфліктологічну, психологічну, правову, управлінську та етичну компетентності.

3. *Професійна комунікативна компетентність* – здатність особистості в межах професійних обов’язків та соціального статусу успішно встановлювати і підтримувати професійне спілкування.

Професійна комунікативна компетентність майбутніх провізорів є інтегративним утворенням, в основі якого лежать теоретичні знання, практичні уміння і навички, професійні комунікативні якості, які зумовлюють свідоме ставлення провізора до діалогічної взаємодії зі суб’єктами професійного спілкування. Це в свою чергу забезпечує здатність фахівців ефективно виконувати професійну комунікативну діяльність, а отже, й професійну діяльність у цілому. В основі розвитку професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів лежить система внутрішніх ресурсів, яка передбачає розвиток особистісного потенціалу майбутніх фахівців. Компонентами професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів, які відіграють роль критеріїв її розвитку, є мотиваційний, когнітивний та професійно-комунікативний.

4. В процесі визначення психологічних особливостей розвитку особистості майбутніх провізорів, зокрема, їхньої професійної комунікативної компетентності встановлено, що важливими психолого-педагогічними чинниками та умовами розвитку є залучення студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності; реалізація особистісно-орієнтованого підходу, який передбачає визнання особистості студента як найвищої цінності; формування позитивної професійної «Я-концепції» в майбутніх провізорів; напрацювання навчально-методичного забезпечення.

5. Критеріями розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів визначено *мотиваційний* (показники сформованості позитивної професійної мотивації), *когнітивний* (показники професійних та психологічних знань, умінь, навичок), *професійно-комунікативний* (показники наявності розвитку професійних комунікативних якостей, умінь та навичок професійного спілкування). На основі виділених критеріїв та їхніх показників визначено й охарактеризовано рівні розвитку професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів: високий, вище середнього, середній, нижче середнього та низький.

6. Реалізація експериментально перевіреної та впровадженої в навчально-пізнавальний процес майбутніх провізорів авторської психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності складається з чотирьох етапів і передбачає залучення студентів до різних форм активної навчально-пізнавальної діяльності. Встановлено, що в умовах традиційно організованої професійної підготовки розвиток професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів має невисокі показники. Після впровадження психолого-педагогічної технології розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів рівні компетентності в експериментальних гру-

пах E_1 , E_2 та порівняно зі студентами контрольної групи К суттєво змінилися, зокрема, відбулися значні зміни на середньому, вище середнього та на високому рівнях розвитку кожного компонента, чого не відбулося в контрольній групі.

7. Результатом реалізації психолого-педагогічної технології в навчально-пізнавальній діяльності став розвиток професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів і їхніх професійних комунікативних якостей. Студенти набули необхідні професійні комунікативні знання, уміння та навички. Здійснена експериментальна робота дала такі помітні наслідки: відбулися позитивні зрушення в особистісній самосвідомості майбутніх провізорів, у їхній конструктивній професійній та особистісній самооцінці, оволодінні навичками пізнання партнерів у спілкуванні.

8. Результати дослідження підтвердили припущення про те, що рівень розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів може бути суттєво підвищений шляхом впровадження в навчальну діяльність запропонованої психолого-педагогічної технології, яка передбачає комплексне формування професійних комунікативних знань, умінь, навичок і якостей особистості під впливом низки внутрішніх і зовнішніх чинників.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми; *перспективним для подальших наукових пошуків є* дослідження ціннісно-мотиваційної детермінації комунікативної компетентності в фахівців фармацевтичної галузі, напрацювання й обґрунтування діагностики сформованих практичних навичок у професійній діяльності провізорів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, опубліковані у фахових виданнях, що входять до переліку, затвердженого ВАК України

1. Пляка Л. В. Психологічні особливості формування комунікативних здібностей у майбутніх провізорів / Л. В. Пляка // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, серія Психологія. – Х., 2008. – Вип. 39. – № 793. – С. 351–354.
2. Пляка Л. В. Конфліктологічна компетентність як складова комунікативної компетентності майбутнього провізора / Л. В. Пляка, В. О. Тюріна // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, серія Психологія. – Х., 2008. – Вип. 40. – № 807. – С. 376–379.
3. Пляка Л. В. Формування емпатії як професійно значимої якості особистості майбутнього провізора / Л. В. Пляка // Педагогічний процес: теорія і практика. – К. : ЕКМО, 2008. – Вип. 3. – С. 210–217.
4. Пляка Л. В. Готовність до спілкування як прояв комунікативної компетентності майбутніх провізорів / Л. В. Пляка // Проблеми сучасної педагогічної

освіти. Сер. : Педагогіка і психологія: зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2008. – Вип. 18. – Ч. 1. – С. 167–171.

5. Пляка Л. В. Психологічні аспекти професійної комунікативної компетентності майбутнього провізора / Л. В. Пляка, В. О. Тюріна // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2009. – Т. XI. – Ч. 4. – С. 438–446.

6. Пляка Л. В. Технологія розвитку комунікативної компетентності майбутніх провізорів у процесі професійної підготовки / Л. В. Пляка // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наукових праць. – К., 2009. – Вип. 2. – С. 298–305.

7. Пляка Л. В. Психологічні аспекти професійного спілкування провізора / Л. В. Пляка // Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія / редкол. В. С. Афанасенко та ін. – Х. : ХУПС, 2009. – Вип. 2 (33). – С. 204–208.

8. Пляка Л. В. Структура професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів / Л. В. Пляка // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2010. – Т. XII, Ч. 2. – С. 221–229.

Статті, опубліковані у збірниках матеріалів наукових конференцій:

9. Пляка Л. В. Комунікативна компетентність як фактор соціальної взаємодії у професійній діяльності провізора / Л. В. Пляка: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону»], (Ялта, 10–11 квітня 2008 р.). – Ялта : РВВ КГУ, 2008. – Вип. 4. – Ч. 1. – С. 51–54.

10. Пляка Л. В. Формування комунікативної компетентності на сучасному етапі модернізації освіти / Л. В. Пляка: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку»], (Суми, 1–18 травня 2008 р.). – Суми : ВВП Мрія-1, 2008. – Ч. II. – С. 253–256.

11. Пляка Л. В. Формування психологічної готовності студентів до професійної комунікативної діяльності: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України»], (Ялта, 18–20 вересня 2008 р.). – Ялта : РВВ КГУ, 2008. – Ч. 2. – С. 74–77.

12. Пляка Л. В. Зміст професійно-важливих якостей особистості майбутнього провізора / Л. В. Пляка // Нові технології навчання : зб. наукових праць. – Київ-Вінниця, 2008. – Вип. 55. – Ч. I. – С. 135–139.

13. Пляка Л. В. Формування конфліктологічної компетентності фахівця / Л. В. Пляка: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України»], (Хмельницький, 14 листопада 2008 р.). – Хмельницький : НДПСУ, 2008. – С. 191–192.

14. Пляка Л. В. Формування комунікативних якостей фахівців у процесі розвитку соборності / Л. В. Пляка: матеріали науково-практичної конференції [«Психолого-педагогічні засади розвитку соборності особистості»], (Київ, 12 лютого 2009 р.). – К. : ПВТІ LAT, 2009. – С. 65–67.

15. Пляка Л. В. Толерантність як складова професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів / Л. В. Пляка: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону»], (Ялта, 9–11 квітня 2009 р.). – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Вип. 5. – Ч. 2. – С. 145–147.

16. Пляка Л. В. Особливості комунікативної діяльності майбутніх провізорів / Л. В. Пляка: матеріали Міжнародної наукової конференції [«Актуальні проблеми сучасної освіти в світлі вимог Болонського процесу»], (Севастополь, 21–23 вересня 2009 р.). – Севастополь : СевНТУ, 2009. – С. 180–182.

17. Пляка Л. В. «Я-концепція» як показник розвитку професійної комунікативної компетентності у майбутніх провізорів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України»], (Ялта, 22–23 вересня 2009 р.). – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Ч. 2. – С. 70–72.

18. Пляка Л. В. Роль ділових ігор в процесі розвитку професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених [«Актуальні питання створення нових лікарських засобів»], (Харків, 21–22 квітня 2010 р.). – Х. : НФаУ, 2010. – С. 477.

Анотації

Пляка Л. В. Психологічні особливості розвитку професійної комунікативної компетентності у майбутніх провізорів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2010.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемам розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів під час професійної підготовки. Розкрито специфіку і структуру професійної комунікативної компетентності провізорів, розроблено, теоретично обґрунтовано та апробовано психолого-педагогічну технологію розвитку професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів, яка передбачає розвиток професійної самосвідомості як складової «Я-концепції» майбутніх провізорів, створення ефективних психолого-педагогічних умов розвитку і використання необхідних принципів, методів та прийомів у навчально-пізнавальній діяльності. Цю психолого-педагогічну технологію можна використовувати в навчально-виховному процесі, у фаховій підготовці майбутніх провізорів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, професійна комунікативна компетентність, психологічна готовність, комунікативні здібності, «Я-концепція».

Пляка Л. В. Психологические особенности развития профессиональной коммуникативной компетентности будущих провизоров. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Институт психологии им. Г. С. Костюка НАПН Украины, Киев, 2010.

Диссертационное исследование посвящено изучению психологических особенностей развития профессиональной коммуникативной компетентности будущих провизоров, которая предусматривает способность специалистов ориентироваться в ситуациях профессиональной коммуникативной деятельности, определяет их готовность к профессиональному общению, установлению оптимальных профессиональных ролевых взаимоотношений с коллегами, врачами, представителями фармацевтических компаний. На основе анализа научной литературы раскрыто специфику и структуру профессиональной коммуникативной компетентности провизоров, показано, что определяющую сторону их профессиональной коммуникативной компетентности составляет компетентность в профессиональном общении, при этом значительную роль в решении профессиональных задач имеет развитие у будущих провизоров профессиональных коммуникативных знаний, умений, навыков и качеств.

В исследовании разработана, теоретически обоснована и апробирована психолого-педагогическая технология развития профессиональной коммуникативной компетентности будущих провизоров, которая предусматривает развитие профессионального самосознания как составляющего «Я-концепции» будущих провизоров.

Выявлены психолого-педагогические условия, от которых зависит развитие профессиональной коммуникативной компетентности будущих провизоров, использованы принципы, методы и приёмы учебно-познавательной деятельности. Установлено, что на эффективность развития профессиональной коммуникативной компетентности влияют активные методы социально-психологического тренинга, ролевые и деловые игры, где созданы благоприятные условия для саморазвития и самосовершенствования личности будущего провизора, его профессиональных коммуникативных качеств, овладения профессиональными коммуникативными знаниями, умениями и навыками.

Предложенная и теоретически обоснованная психолого-педагогическая технология развития профессиональной коммуникативной компетентности будущих провизоров может быть использована в учебно-воспитательном процессе профессиональной подготовки специалистов для фармацевтической отрасли.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, профессиональная коммуникативная компетентность, психологическая готовность, коммуникативные способности, «Я-концепция».

Plyaka L. V. Psychological peculiarities of the development of professional communicative competence of future pharmacists. – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Psychological Science, speciality 19.00.07 – Pedagogics and Age Psychology. – Institute of Psychology named after G. S. Kostyuk of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2010.

The research is devoted to studying of the problem of professional communicative competence of future pharmacists during their education. Specificity and structure of the pharmacists' professional communicative competence are discovered; psychological and educational technology of the development of the professional communicative competence of future pharmacists, that provides for the development of their professional identity as a component of "I-concept" for future pharmacists, establishment of effective psychological and educational development conditions, use of appropriate principles, methods and techniques in teaching and learning activities, is theoretically grounded and tested. This psychological and educational technology can be used in the educational process of professional training of future pharmacists.

Key words: communicative competence, professional communicative competence, psychological readiness, communication skills, «I-concept».